

До разової спеціалізованої ради ДФ 58.053.047
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри теоретичних основ і
методики фізичного виховання
Сопотницької Олени Валеріївни
на дисертаційну роботу
Івегеша Андрія Васильовича
на тему: «ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ
СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ (1991–2023 РР.)»
на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 Освітні / Педагогічні науки
галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка,
подану до захисту у разовій спеціалізованій раді ДФ 58.053.047
у Тернопільському національному педагогічному університеті
імені Володимира Гнатюка

Актуальність теми дослідження. Доцільність дослідження Івегеша А. В. зумовлена необхідністю врахування та узагальнення історії системи ліцейної освіти задля модернізації загальноосвітньої і профільної підготовки учнів. Ліцеї, зокрема і педагогічні, є альтернативою традиційній загальноосвітній школі. На сучасному етапі ліцеї інтегрують педагогічний досвід минулого та передають кращі історико-культурні традиції, які залишаються актуальними в сучасній системі навчання і виховання. Інноваційність діяльності ліцею стосується цільового, змістового та процесуального компонентів освітнього процесу, є результатом пошуку оригінальних нестандартних рішень, використання нових освітніх технологій та оригінальних ідей. Таким чином, можна констатувати, що відбувається процес відродження ліцеїв, в яких учні поєднують навчально-тренувальний процес із здобуттям відповідної освіти.

Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю розв'язання низки суперечностей, зокрема між вагомими науковими здобутками минулого щодо фізичного виховання молоді та недостатньою їх екстраполяцією в сучасний освітній простір, недостатнім рівнем педагогічного забезпечення організації освітнього процесу в умовах ліцею.

Вагомість дисертації підсилена тим, що вона виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки і менеджменту освіти

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади підготовки педагогічних та наукових кадрів до інноваційної діяльності в закладах освіти» (державний реєстраційний номер 0120U101844). Тему затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 23.12.2019 року).

Тому можна констатувати, що тема дисертації Івегеша А. В. є актуальною і спрямованою на розв'язання теоретичних і практичних питань організації освітнього процесу в педагогічному ліцеї спортивного профілю.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. Положення наукової новизни є аргументованими, оскільки базуються на реалізації низки методологічних принципів, таких як: принцип історизму, філософських концепціях сучасної освіти, ідеях розвивального навчання і виховання особистості, теоретичних і практичних засадах допрофесійної підготовки ліцеїстів та інших.

В дисертації вперше здійснено цілісний історико-педагогічний аналіз передумов становлення ліцейної освіти на українських землях (поч. ХІХ–1991 рр.), що забезпечило можливість обґрунтувати періодизацію її розвитку: 1805–1820 рр. (період зародження); 1820–1870 рр. (період формування науково-теоретичних основ фізичного виховання); 1870–1920 рр. (створення і функціонування фізкультурно-патріотичних спортивних організацій); 1920–1939 рр. (мілітарно-ідеологічний період); 1940–1991 рр. (становлення фізкультурної освіти в умовах радянського часу);

- виокремлено сучасний етап (1991–2023 рр.) розвитку ліцеїв спортивного профілю як частини європейського освітнього простору;

- виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу ліцею спортивного профілю в неперервній освітній системі (формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-пізнавальної

діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку»;

- розроблено прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, що охоплює концептуальний (цільовий), змістовий, технологічний та результативний складники;

- визначено структуру спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища педагогічного ліцею спортивного профілю, яка містить такі складники: соціально-особистісний, матеріально-технічний, інформатично-методичний, спортивно-тренувальний;

– подальшого розвитку набули обґрунтування особливостей функціонування ліцею як закладу профільної підготовки молоді, зміст та організаційні форми науково-методичної діяльності в педагогічному ліцеї.

Положення наукової новизни дисертаційного дослідження є особистим надбанням автора.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що: розроблено та впроваджено навчально-методичний комплекс (навчальна програма, календарно-тематичне планування, зразки планів-конспектів занять, плани роботи гуртків фізкультурно-оздоровчого циклу); удосконалено структуру навчального плану та навчальних програм з профільних предметів для педагогічного ліцею, форми і методи організації профільного навчання старшокласників. Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватися в освітньому процесі ліцеїв для спортивної та психолого-педагогічної підготовки учнів і перепідготовки педагогічних кадрів у закладах вищої освіти, інститутах післядипломної педагогічної освіти, під час організації діяльності школи молодого директора.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського навчально-виховного комплексу «Школа-ліцей №6 ім. Н. Яремчука» Тернопільської міської ради (довідка про впровадження №1 від 28.08.2020), Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради (довідка про впровадження №3 від 27.01.2022), Тернопільського академічного ліцею «Генезис» Тернопільської міської ради

(довідка про впровадження №1 від 31.08.2022).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Структура дисертаційної роботи відповідає логіці наукового дослідження і поставленим завданням. Її оформлення відповідає вимогам, визначеним наказом МОН України № 40 від 12.01.2017р. Дисертація охоплює два розділи, в яких висвітлено історико-педагогічний аналіз становлення ліцейної освіти на українських землях, діяльність громадських організацій та освітніх закладів щодо фізичного виховання молоді на українських землях, становлення педагогічного ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу (Розділ 1), а також модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю як інноваційного освітнього закладу, характеристику спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища педагогічного ліцею спортивного профілю як чинника професійного становлення старшокласників, педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу педагогічного ліцею спортивного профілю в сучасних умовах (Розділ 2). До кожного з розділів подано ґрунтовні висновки. Основний зміст дисертації викладено на 190 сторінках.

Автор, на основі науково-педагогічних джерел дослідив тривалу історію розвитку системи освіти в ліцях України і визначив періодизацію цього процесу. Саме за такого підходу – вікової періодизації та поетапності розвитку системи ліцейної освіти на українських теренах – Івеш А. В. відобразив розвиток ліцеїв спортивного профілю, на засадах культурно-освітніх історико-педагогічних надбань минулого, що і забезпечило якісну і цілісну хронологічну послідовність, її реконструкцію. Відображення розвитку освітньо-спортивного закладу як унікального явища в історії українського шкільництва автором узгоджено не лише з періодизацією становлення і розвитку ліцейної освіти на українських землях, але й генезою спортивної освіти й підготовки в умовах загальної освіти відповідно до кожного з етапів еволюції. Автор зауважує, що етапи розвитку системи ліцейної освіти не збігалися у хронологічних межах з розвитком змісту спортивної підготовки в закладах освіти. Розвиток ліцейської освіти на теренах України розпочався набагато пізніше, ніж розвиток змісту фізкультурної освіти та

спортивної підготовки.

Аналіз історії становлення системи ліцейної освіти в контексті розвитку загальної спортивної підготовки й фізичного виховання Івегенш А. В. узагальнив у таких відносно завершених хронологічних підетапах на основі освітньої політики і шляхів модернізації загальноосвітньої підготовки, а також профільної освіти: період зародження, становлення практики фізичного виховання в середній школі, створення і функціонування фізкультурно-патріотичних і спортивних організацій на західноукраїнських землях, мілітарно-ідеологічний, становлення фізкультурної освіти, сучасний етап розвитку ліцеїв спортивного профілю як частини європейського освітнього простору.

У змісті дисертації визначено основні типи закладів спортивного профілю в контексті освітніх реформ, основні принципи діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, зміст загальноосвітньої і спортивної підготовки учнів ліцею. Глибоко проаналізовано систему виховної роботи педагогічного ліцею, яка ґрунтується на реалізації таких принципів: інтеграції виховних інституцій, етнонаціональної відповідності, гармонійного всебічного формування особистості, забезпечення права на розвиток потреб, інтересів і нахилів ліцеїстів, гуманізації та демократизації процесу фізичного виховання, зв'язку виховання з реальним життям, оздоровчого спрямування фізичного виховання (формування навичок збереження та зміцнення здоров'я здобувачів), принцип самостійності й активності, принцип професійно-прикладної спрямованості фізичного виховання.

Вагомим науковим доробком дисертанта є визначення ефективних методів і форм організації освітнього процесу в педагогічному ліцеї, до яких належать: опис техніки вправ, коментоване пояснення, інструктажі і вказівки, бесіди, взаємопояснення, цілісне розучування вправ, розучування за частинами, безпосередній показ, опосередкована наочність, а також уроки, години здоров'я, фізкультурно-художні свята, професійно-спортивні вікторини, некласифікаційні змагання, самостійна робота вдома, заняття у спортивних секціях. Важливим компонентом освітнього процесу в ліцеї, на думку автора, є організація індивідуальної спортивної підготовки (індивідуальної спортивної програми),

основною формою реалізації якої є практичні заняття.

На основі результатів вивчення нормативно-правових документів, наукових джерел та емпіричного досвіду профільної підготовки ліцеїстів автор розробив прогностичну модель організації діяльності педагогічного ліцею спортивного профілю, яка охоплює концептуальний (цільовий), змістовий, технологічний та результативний складники. Всі компоненти моделі характеризують основні підходи та принципи організації, специфічні методи і форми профільної підготовки, є пов'язаними та взаємозалежними.

Вагомим здобутком роботи Івегеша А. В. є обґрунтування спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища педагогічного ліцею як системи, структура і складові якої створюють необхідні умови для досягнення цілей освітньої і спортивної діяльності. Структура цього середовища визначає його змістову і матеріальну наповненість, а також ресурси, що залучаються у діяльність учасників освітнього процесу, набуваючи ознак засобів навчання і виховання.

На основі результатів вивчення наукових джерел, емпіричного досвіду профільної підготовки ліцеїстів автор визначив педагогічні умови підвищення ефективності освітнього процесу ліцею спортивного профілю в неперервній освітній системі: формування мотиваційної налаштованості на успішну діяльність у навчанні і спорті; вдосконалення змісту підготовки ліцеїстів на основі реалізації міжпредметних зв'язків; організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності в процесі вивчення спецкурсів «Спорт проти булінгу», «Спорт заради розвитку», «Спортивне орієнтування», «Професійно-прикладна фізична культура» тощо. Позитивним аспектом у визначенні цих умов є обґрунтування автором взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними.

Івегеш А. В. ґрунтовно сформулював висновки до розділів дисертації, а також загальні висновки, в яких узагальнив та охарактеризував основні результати дослідження.

Список використаних джерел відображає значний обсяг використаної науково-педагогічної літератури, та оформлений згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні

положення та правила складання».

Доповнюють дисертаційну роботу додатки, в яких представлено чинну освітню програму Тернопільського педагогічного ліцею спортивного профілю Тернопільської міської ради, статут, робочий навчальний план та розклад занять, структура методичної роботи, режим роботи закладу та ін.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в наукових публікаціях. Матеріали дисертаційного дослідження висвітлено в 9 наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому періодичному виданні; 1 тези у збірнику матеріалів української науково-практичної конференції, 1 – у збірнику матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1 – в закордонному виданні.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Мета дослідження, на нашу думку, досягнута через реалізацію поставлених завдань, використання комплексу методів історико-педагогічного дослідження, систематизацію концептуальних положень і передумов становлення ліцейної освіти в Україні. Свідченням реалізації поставлених завдань є ґрунтовні висновки до розділів, опрацювання значної кількості наукових джерел, критичний аналіз наукової літератури, тактика і стратегія дослідження.

Автор вдало використав проблемно-хронологічний метод для обґрунтування періодів розвитку ліцейної освіти на українських землях, узагальним педагогічний досвід минулого та спрогнозував розвиток ліцеїв спортивного профілю на майбутнє.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, отримані автором особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Івегеша А В., вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження і побажання.

1. На ст. 147 дисертації автор стверджує, що важливим елементом спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища є спортивна субкультура учнів педагогічного ліцею спортивного профілю, яка визначає особливості їх взаємодії і спілкування. Доцільно було б з'ясувати, яким чином ця субкультура впливає чи не впливає на спортивні і навчальні досягнення ліцеїстів, в чому її специфічність.

2. Потребує уточнення теза про те, що етапи розвитку системи ліцейної освіти не збігаються у хронологічних межах з розвитком змісту спортивної підготовки в закладах освіти. Але ж ці аспекти взаємовпливали один на одного. Дисертанту необхідно було б пояснити, яким чином ці процеси взаємодоповнювали і впливали на розвиток ліцейної освіти на українських землях.

3. У таблиці 2.1 (ст. 139 дисертації) означені складники спортивно орієнтованого освітньо-розвивального середовища та їх характеристика. Однак спортивно-тренувальний складник залишився поза увагою дослідника, хоча на ст. 141 дисертації він представлений ключовими характеристиками.

Висловлені зауваження та рекомендації суттєво не впливають на загальному високу оцінку наукового рівня дисертації.

Висновок. Аналіз дисертації Івегеша Андрія Васильовича «Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю в Україні (1991–2023 рр.)» та опублікованих за результатами дослідження наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація є оригінальною, самостійною, цілісною, завершеною науковою працею, яка містить наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відповідає вимогам спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Дисертація Андрія Івегеша «Діяльність педагогічного ліцею спортивного профілю в Україні (1991–2023 рр.)» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні / Педагогічні науки відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до

оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44, що дає підстави для присудження Івегешу Андрію Васильовичу наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теоретичних основ
і методики фізичного виховання
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Олена СОПОТНИЦЬКА

